

(tekst archiwalny z 1827 r.)¹

**Krótką wiadomość o życiu Szczepana Humberta (Etienne Humberta)
wg Ludwika Kosickiego
dyrektora Instytutu Technicznego**

Urodził się w Paryżu dnia 25 lipca 1756. Po ukończeniu nauk stosownych do obranego przyszłego swego zawodu przybył do Polski w roku 1775 w miesiącu Czerwcu, później w lat 8, to jest roku 1783 przyjął obowiązki Architekta u J. O. X. Lubomirskiej (²).

W roku 1793 dnia 7 Września w Krakowie, ożenił się Szczepan Humbert z Panną Magdaleną Baillot rodem z Moulins we Francyi w Departamencie de l'Allier.

W roku 1796 dnia 16 Czerwca został Obywatelem miasta Krakowa, 1788 roku otrzymał od króla Stanisława Augusta patent na Architekta miasta stołecznego Krakowa (³). W roku 1812 okrutna śmierć wydarła mu żonę, bez żadnego z tąż potomstwa i napełniła serce jego goryczą aż do zgonu, który nastąpił w roku 1829 dnia 19 Marca.

¹ L. Kosicki, *Programma popisu uczniów Instytutu Technicznego Krakowskiego*, Kraków, Drukarnia Uniwersytecka (1841) str. 19-20

² Familia ta odznacza się od dawna gustem w Architekturze, protekcją oraz wspieraniem sztuk i rzemiosł, czego świeży mamy przykład w osobie JW. Zofii z Branickich Hr: Arturowej Potockiej, która mimo licznych corocznie dobroczynnych ofiar, przeznaczyła kapitał 20,000 złp., i oddała go pod zarząd Archikonfraternii Miłosierdzia i Banku Pobożnego, a od tego procent służyć ma na wsparcie 4ch młodzieńców rzemiosłom poświęcających się.

³ Stanisław Augustus, dei Gratia, Rex Poloniae, Magnus Dux Lithvaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kijoviae, Volhyniae, Podlachiae, Livoniae, Smolensciae, Severiae – Czerniechoviaeque:

Significamus praesentibus Literis Nostris, quorum interest, Universis et Singulis cum ex antiquo, et summe laudabili more id ubique observari salitum esse, sciamus, quod ad servitia Regum, et Dominorum excellentes in artibus liberalibus et scientiis Viri assumantur. Nos proinde (quibus nihil magis cordi est, quam, ut virtus, et industria honesta amplioribus augeatur incrementis) Nobilis **Stephani Humbert**, eximiam Architecturae civilis peritiam, ac perfectam probatamque plurimis monumentis experientiam maxime commendatam habentes, faciendum esse duximus, ut ipsi munus Architecti, cum facultate conducendi ad labores, etiam extraneos artifices, in Urbe Metropoli Cracoviensi, daremus et conferremus, prout praesentibus Literis Nostris, cum omnibus juribus, praerogativis, muniis, immunitatibus (quae eidem officio, de lege, et usu competere possunt), ad extrema vitae ejus tempora, tenendum, habendum, et obeundum, damus et conferimus. Quod omnibus, quorum interest, aut quocunque modo, interesse poterit, notum esse volentes, mandamus, ut praefatum Nobilem **Stephanum Humbert**, abhinc, pro vero, legitimo et actuali, in Urbe Metropoli Cracoviensi, architecto, habeant, nominent et agnoscant, eique de juri et praerogativa, praefati muneris et ipsi respondeant et ab aliis responderi curent. Pro Gratia Nostra Regia, in quorum fidem, praesentes manu Nostri subscriptas, Sigillo Regni communiri jussimus.

Datum Varsavia Die XVII Mensis Maji Anno Domini MDCCLXXXVII, Regni vero Nostri XXIV Anno

Stanislaus Augustus Rex.

Munus Architecti, in Urbe Metropoli Cracoviensi
Nobili Stephano Humbert confertur

(L. S.)

Ignatius Janiszewski
S. R. Mttis et Sigilli Majoris Regni Secretarius mp. 34.

(tekst archiwalny z 1827 r.)

Testament Szczepana Humberta (**Etienne Humbert**)

z 10 września 1828 r. przepisany w oryginalnej wersji językowej z opracowania „Programma Popisu Uczniów Instytutu Technicznego Krakowskiego” opracowanego w 1841 r. przez Ludwika Kosickiego, dyrektora Instytutu Technicznego, wydanego w Drukarni Uniwersyteckiej.

Testament jego własnoręczny w języku francuskim, przez który uposażył swój Instytut według urządzenia przez siebie napisanego, jako malujący najwłaściwiej ślachtetny sposób jego myślenia i charakter duszy, jest następującej osnowy:

Au nom de la très sainte Trinité, Moi Etienne Humbert agé de soixante douze ans citoyen et architecte de la ville libre de Cracovie, y demeurant rue de Franciscains, numero deux cent dix-huit , étant en santé de corps et d' esprit, et voulant disposer de mes biens pour les tems, ou je n'existerai plus. J'ai fait et écrit en entier mon présent testament, et ordonnance de dernière volonté sans induction captation, suggestion de personne, de la manière et ainsi qu' il suit.

Artic. 1. J' établis au profit des cette ville , et surtout de la paroisse de tous les Saints un Etablissement qui portera le nom du fondateur d'Etienne Humbert. Cet institut sera administré et maintenu conformément au Règlement, que j'ai prescrit et que j'e soumettrai à la sanction du Senat.—Pour doter cette fondation, je lui donne tout mon bien , sauf les legs spécifiés-ci après. Mon bien consiste en deux maisons l'une située rue de Franciscains N. 218, l' autre rue des frè-res N. 245, et en mon mobilier. J' ai acheté ces deux maisons le 12 Septembre 1806 pour la somme de 25,000 florins d'Allemagne; les billets de banque étaient alors à 127 pour 100, ce qui fait en bon argent polonais 78,740 florins; mais le prix des maisons ayant tombé considerablement, et que j'ai loué jusqu' à présent à très bas prix, cependant je retire de ces deux maisons un revenu annuel de 3200 florins de Pologne, ce qui fait un capital de 64,000, sur lequel on fixera la vente des deux maisons outre le mobilier vendu par licitation.

Artic. 2. Je veux que ces deux maisons soient vendues à l' encan public à condition que, le tiers de la somme pour la quelle les maisons seront vendues, reste à perpetuité sur ces maisons, même à charge de payer à la fondation cinq pour cent d' interet par an payables par six mois d'avance. Les deux autres tiers de la va-leur des maisons, et le prix du mobilier, après que les legs-ci-après spécifiés, en auront été satisfaits, seront placés et

W Imię Przenajświętszej Trójcy – Ja Szczepan Humbert liczący 72 lat życia mego obywatel i budowniczy Wolnego M. Krak: przy ulicy Franciszkańskiej pod L. 218 zamieszkały, na ciele i umyśle zdrowy, chcąc rozporządzić majątkiem moim na czas w którym już przy życiu zostać nie będę sporządziłem, i napisałem całkowicie niniejszy mój testament i rozporządzenie ostatniej woli bez namowy natchnienia, lub poduszczania od kogokolwiek bądź, a to w sposobie następującym.

Art.1. Ustanawiam na korzyść ubogich wyrobników, a w szczególnej w parafii WW: Świętych znajdujących się Instytucją, która ma nosić imię fundatora Szczepana Humbert. Fundacya ta będzie zarządzaną i zawiadywaną stosownie do przepisanego przezemnie Urządzenia, które Senatowi do zatwierdzenia podam. Na uposażenie tej fundacyi poświęcam i przeznaczam cały mój majątek, wyjąwszy legata poniżej wymienione. Majątek mój składa się z dwóch domów, z których jeden jest położony przy ulicy Franciszkańskiej pod Liczbą 218, drugi przy ulicy Brackiej pod L. 245; tudzież moich nieruchomości. Te dwa domy nabyłem w dniu 12 Września 1806 r. za sumę 25,000 Złp. Reńskich w biletach bankowych, które w ów czas stały sto dwadzieścia siedm za sto, co uczyni na dobre pieniądze niemieckie 19,685, a na polskie pieniądze rachując 78,740 zp. Lubo wartość domów znacznie spadła i ja takowe dotąd w bardzo niskiej cenie wynajmowałem, jednak z tych dwóch domów pobieram rocznie dochodu po 3,200 złp. co stanowi sumę kapitałną 64,000 zp.; wedle której cena z sprzedaży tych dwóch domów ma być ustanowioną, wyłączając ruchomości, które drogą licytacji sprzedane być mają.

Art. 2. Wolą jest moją, ażeby te dwa domy jak również ruchomości sprzedane były drogą publicznej licytacji, z tem zastrzeżeniem, ażeby jedna trzecia część summy, która ze sprzedaży tych domów zebraną będzie, na wieczne czasy, na tychże samych domach pozostawioną była, z obowiązkiem płacenia na rzecz fundacyi prowizyi rocznie po 5/100, a to co pół roku z góry, drugie dwie trzecie części summy szacunkowej tych domów, jak równie wartość

hypotequés à perpétuité et de la même charge de payer cinq pour cent par an, et par six mois d'avance, soit sur des terres situées dans le territoire de la ville de Cracovie, soit sur des maisons situées dans cette ville tellement libres d'autres charges, que toutes les dettes hypotequées y compris le capital de la fondation, se montraient tout au plus au tiers de la vraie valeur de ces terres ou maisons.

Artic. 3. Pour éviter les retards et les difficultés qui souvent accompagnent l'exécution des testaments, je charge et j'autorise Messieurs les Exécuteurs du mien d'effectuer sans aucune intervention du Sénat, la vente publique des maisons et du mobilier; non moins que le placement des capitaux conformément à l'article précédent, et à ce que j'ai eu ordonné et prescrit par le règlement de ma fondation Article 8 et 9. Il sera dit expressément dans les contrats et inscriptions, que ces capitaux sont affectés à perpétuité à la fondation d'Etienne Humbert. La valeur des capitaux sera exprimée et déterminée non seulement par la somme des florins de Pologne, mais aussi par le montant des marcs de Cologne d'argent pur au pied de 86 florins de Pologne le marc. Messieurs les Exécuteurs effectueront la vente par l'organe d'un Notaire public, annonceront par les gazettes le placement des capitaux; prendront des informations exactes sur l'état de la valeur vraie des terres ou maisons, sur lesquelles les capitaux devront être placés, sans se fier à leur prix établi par les contrats de vente, ou par la taxe, en un mot, ils tâcheront de placer ces capitaux le mieux, et le plutôt possible sans être obligés de les verser préalablement, soit dans le dépôt du Tribunal soit dans la caisse du Sénat. Aussitôt que le placement des capitaux sera accompli, et les contrats inscrits dans les livres de l'hypothèque, Messieurs les Exécuteurs en déposeront les grosses à l'archive de l'Université.

Artic. 4. Je supplie le Sénat conjointement avec Monseigneur l'Evêque de Cracovie en sa qualité de Chancelier de l'Université et Monsieur le Doyen de tous les Saints et son chapitre, de vouloir bien protéger cette fondation et de veiller sur l'exécution exacte du règlement, que je lui ai donné.

Artic. 5. Premier Legs à ma menagère eAgneszha Boczarska née Sojowska une rente viagère de sept cents vingt florins polonais, qui lui sera payée d'

z sprzedaży ruchomości zebrana po zaspokojeniu legatów niżej wyszczególnionych, mają być lokowane, i hipotekowane na wieczne czasy, i z tym samym ciężarem płacenia prowizji rocznie po pięć od sta co pół roku z góry, bądź na dobrach ziemskich w Okręgu W: M: Krakowa leżących, bądź na domach w tymże mieście położonych, które jednak tak dalece mają być wolne od innych ciężarów, aby wszelkie długi hipotekowane rachując w takowe i kapitał fundacyi, nie przewyższały trzeciej części istotnej wartości takowych dóbr lub domów.

Art. 3. W celu zapobieżenia zwłokom i trudnościom, które przy wykonywaniu testamentów często wydarzać się zwykły, wkładam obowiązek na PP. Exekutorów mego testamentu, ażeby sprzedaż publiczną domów i ruchomości, jak równie elokacją kapitałów uskuteczniłi bez wszelkiej interwencji czyli pośrednictwa Senatu, stosownie do artykułu poprzedniego, i stosownie do rozporządzeń i przepisów Artykułem VIII i IX urzędzenia mej fundacyi objętych. W kontraktach i zapisach wyraźnie, ma być powiedziano i wytknięto, iż te kapitały są przeznaczone na wieczne czasy dla fundacyi Szczepana Humberta. Wartość kapitałów wyrażoną być ma nie tylko przez wymienienie sumy, którą na złote polskie rachując wynoszą; lecz i przez oznaczenie ilości grzywien kolońskich czystego srebra podług stopy ośmdziesiąt sześć złp. na jedną grzywnę rachując. PP. Exekutorowie testamentu uskutecznią sprzedaż za pośrednictwem Notaryusza Publicznego nastąpić mającą, kapitałów ulokowanie, przez gazety ogłoszą, zasięgną dokładniej wiadomości o stanie, istotnej wartości dóbr lub domów na których kapitały będą miały ulokowanie, nie przestając na ich szacunku kontraktem kupna lub sprzedaży, lub detaxacją ustanowionych, słowem dołożą starania, aby te kapitały jak najkorzystniej i najrychlej, oraz bez narzucania na siebie obowiązku złożenia takowych poprzednio do depozytu sądowego, lub do kassy głównej Senatu, ulokowane były. Skoro tylko elokacja tych kapitałów uskutecznią i zawarte kontrakty do ksiąg, hipotecznych wpisane będą, PP. Exekutorowie testamentu grossy czy oryginały takowe złożą do Archiwum Uniwersytetu.

Art. 4. Upraszam jak najmocniej Senatu, oraz JW. Biskupa krakowskiego mającego atrybucyą Kanclerza Uniwersytetu, niemniej i Xiędza Dziekana kościoła Wszystkich Świętych i kapitułę jego, ażeby tę fundacyą raczyli wziąć pod swoją opiekę, i oraz czuwać chcieli, ażeby urządzenie, które względem tej fundacyi wydałem, jak najściślej zachowaniem i dopełnieniem było.

Art. 5. Legat pierwszy gospodyni mej Agneszce z Sojowskich Boczarskiej zapisuję pensyą dożywotnią złp. 720, które jej co kwartał z góry bez

avance tous les trois mois sans aucuns frais de depense. Après sa mort, cette rente retourne au capital donné pour les pauvres écoliers des écoles normales de tous les Saints.

Artic. 6. Je laisse à la même Agneszka Boczarska née Sojowska la jouissance jusqu' à sa mort le rez de chaussé de l' office sur la grande cour qui se compose d'un vestibule de trois chambres voutées avec portes, fenêtres, planchers, et un fourneau avec une petite cuisine murée, plaque de fer fondu et tuyau. Toutes les ca-ves, qui se trouvent dessous les chambres et les petites séparations en mauvaises planches sous la gallerie du 1 étage de la maison N. 218 sur la cour dependant du rez de chaussée.

Artic. 7. La liberté du puits pour son usage personnel, passage du vestibule de la maison 218 pour les vaches en nettoyant de suite les ordures qui en proviennent. Si ce passage n' était pas libre, je l' autorise de passer par le grand vestibule de la maison N.245, ayant soin de nettoyer de suite les malpropretés. Aussitôt que le passage de la maison N. 218 sera libre d'y retourner de suite. Si le reste de charbon de terre n'est plus nécessaire, je le lui lègue.

Artic. 8. Je lègue à sa niece Agneszka Trwalewska deux cent flor. pol. une fois payés.

Artic. 9. Je lègue à l' église paroissiale de tous les Saints, trois cents flor. pol. pour l'anniversaire de ma mort, qui se fera par une messe ordinaire.

Artic. 10. Je donne au RR. PP. Capucins cent quatre florins une fois payés pour cinquante deux Messes à dire par chaque semaine à la chapelle de la Sainte Vierge de Lorette pour le repos de mon ame.

Artic. 11. Je donne à M. Waligórski conducteur des travaux faits au tetre de Tadeusz Kościuszko ma chaine de fer de dix toises de Vienne, qui est restée chez lui.

Artic. 12. Je prie Messieurs les Executeurs de mon testament, de faire remettre à Mdm. de Mieroszevska née Klossowa le portrait de M: Gherré.

Artic. 13. Je prie M. Joseph Haller de Polanka conjointement avec M: Paul de Czajkowski Prof. de Literature à l' Université de Cracovie de vouloir bien être les exècuteurs de mes dernieres volontés

wszelkich kosztów wyplaconą być ma, po jej śmierci pensya ta wrócić się ma do kapitału przeznaczonego dla uczniów ubogich szkoły normalnej parafii Wszystkich Świątych.

Art. 6. Oddając teje samej Agneszce z Sojowskich Boczarskiej w dożywotnie używanie dolną część oficyn w wielkim dziedzińcu będących, składającą się z przedsiönku, 3 izb sklejonych z drzwiami, oknami i podłogami, piecem i małą kuchenką murowaną z blachą i rurą z żelaza lanego, wszystkie piwnice, znajdujące się pod izbami, oraz małe oddziały z ziemi podłogami pod garnkiem pierwszego piętra domu pod L. 218 na dziedzińcu będące do tej dolnej części należące.

Art. 7. Wolne używanie studni na jej osobiste potrzeby, przechód wolny przez sień domu L. 218 dla jej krów, z warunkiem uprzątnia natychmiast wydarzającego się ztąd nieochędostwa: jeżeli przechód ten, nie był wolny, nadaję jej prawo wolnego przechodu przez wielką sień domu pod L. 245, z tem jak wyżej zastrzeżeniem utrzymywania ochędostwa. Jeżeli zaś przechód przez sień domu pod L. 218 stał się wolnym, na ten czas do tegoż powróci.

Leguję jej także pozostać mogącą resztę węgla ziemnego, jeżeli takowe już nie będą potrzebne.

Art. 8. Jej synowicy lub siostrzenicy Agneszce Trwalewskiej leguję 200 złp. na raz jeden wyplaconemi być mające.

Art. 9. Kościołowi parafialnemu Wszystkich Świątych zapisuję 300 złp. na obchodzenie rocznicy śmierci mojej przez odprawienie jednej Mszy Świątej prostej.

Art. 10. Wielebnym Ojcom Kapucynom daruję 400 złp. na raz jeden zapłaconemi być mających, a to na odprawienie 52 Mszy Świątych w każdym tygodniu po jednej w kaplicy Najświątejszej Panny Maryi Loretańskiej za spokojność duszy mojej.

Art. 11. Panu Waligórskiemu kierującemu robotami przy kopcu Tadeusza Kościuszki daruję pozostały przy nim łańcuch mój mierniczy trzymający długości dziesięć sążni wiedeńskich.

Art. 12. Upraszam PP. Exekutorów mego testamentu aby oddać zechcieli W. z Klosów Mieroszevskiej portret P. Gherre.

Art. 13. Upraszam W. Józefa de Haller z Polanki, jak również W. Pawła Czajkowskiego profesora literatury w Uniwersytecie krakowskim, aby raczyli być wykonawcami ostatniej woli mojej niniejszym

<p>testamentaires. J' ose me flatter qu' ils ne me refuseront pas cette grace.</p> <p>Art. 14. Je vous prie Messieurs, de ne pas depenser pour mes funérailles plus, de quatre cents florins pol.</p> <p>Art. 15. Je vous prie aussi de vouloir bien faire aux dépends de la licitation des meubles de très courtes inscriptions pour moi, et ma defunte femme, aussi simples que possible, un seul Ave Maria, excepté celle de la paroisse de tous les Saints, où il sera écrit le jour de ma naissance à Paris, mon départ pour la Pologne, et ma mort; une autre aux RR. PP. Capucins à la chapelle de la S. Vierge de Lorette, pour l' inscription faite au nouvel autel muré l' année 1817; troisieme à la montagne Bronisława au pillier à droite de la niche, où est notre Seigneur Jesus Christ; la derniere au cimetière général.</p> <p>Art. 16. Je révoque tous les testaments et dispositions à cause de mort, que j' ai pu faire avant le présent, qui contient mes dernieres volontés testamentaires. Je finis par remercier Monseigneur le Curateur général de l' Université de Cracovie, pareillement Monsieur le Recteur et Messieurs les Professeurs de la grace, qu' ils ont eu de m' accorder un local à la Bursa de Jérusalem pour mon Institut. Je me flatte, qu' ils en seront pour toujours les protecteurs.</p> <p>Fait dans ma maison ruê des Franciscains, Numero deux cents dix huit à Cracovie le dix Septembre, milhuit-cent vingt-huit.</p> <p>Etienne Humbert.</p>	<p>testamentem oświadczonej; pochlebiam sobie, iż tej łaski odmówić mi nie zechcą.</p> <p>Art. 14. Upraszam WW. Panów aby na pochowanie ciała mego nad sumę 400 złp. nie łożyli.</p> <p>Art. 15. Upraszam ich także, ażeby z zebranych pieniędzy z licytacji ruchomości moich kazali zrobić w sposobie ile być może najprościej, krótkie napisy dla mnie i zmarłej małżonki mojej z jednym tylko Zdrowaś Marya, wyjąwszy napis w kościele parafialnym Wszystkich Świętych wystawionym być mającym, w którym ma być wymieniony dzień mego urodzenia w Paryżu, wyniesienie się moje z tamtąd do Polski i dzień zejścia mego z tego świata; dalej także napis w kościele Wielebnych Ojców Kapucynów w kaplicy Najświętszej Maryi Panny Loretańskiej, za miany dozór przy wystawieniu w r. 1817 nowego ołtarza murowanego; trzeci napis na górze S. Bronisławy przy filarze po prawej ręce framugi, gdzie się znajduje Pan Jezus. Ostatni zaś napis czyli nagrobek na powszechnym cmentarzu.</p> <p>Art. 16. Odwołuję wszelkie testamta i rozporządzenia, które na przypadek śmierci poczynić mogłem przed niniejszym testamentem, który obejmuje rozporządzenie testamentowe ostatniej woli mojej. Kończę na tem i składam podziękowanie JW. Kuratorowi Jlnemu Uniwersytetu krakowskiego, jak również P. Rektorowi, PP. Professorom za łaskawe dozwole nie mi w Bursie Jeruzalem lokalu dla Instytutu mego. Pochlebiam sobie, iż nigdy nie przestaną być onego opiekunami.</p> <p>Działo się w moim domu przy Ulicy Franciszkańskiej pod L. 218 położonym d. 10 Września 1828 r.</p> <p>Szczepan Humbert</p>
---	--

Następują potem trzy kodycylle, nie zawierają one w sobie nic osobliwego: w drugim tylko dysponuje w jakim ubraniu ma być pochowany, i pisze w ten sposób:

<p>Je desirerais être mis dans mon cercueil, sans être habillé comme il est d' usage, simplemen ; de me donner une chemise avec jabot, et une cravate au col, un caleçon et des chaussons aux pieds; pour dessus on m'envelopera d' un linceul depuis le bas du col jusque sous la plante des pieds, et un Crucifix cousu sur ma poitrine, si toute fois cela ne paraissait pas choquant pour le public.</p>	<p>Życzyłbym sobie być położonym w trumnie mojej nie w zwykłym ubiorze, lecz abym był odziany w koszulę z gorsem, chustką na szyję, gatki, skarpetki na nogach: powierzchu mam być obwinięty w prześcieradło białe od spodu szyi aż do stóp, i krucyfix ma być przypięty na piersiach; jeżeli inaczej ubranie takie ciała mego nie będzie widokiem obrażającym dla publiczności. Dan jak wyżej.</p>
--	---

Dyrektor Zespołu Szkół Mechanicznych nr 1 mgr inż. Bożena Mayer-Gawron składa podziękowania Pani mgr Dorocie Ochwat za pomoc w przygotowaniu do publikacji historycznego francuskiego tekstu, przepisanie go z wydawnictwa: L. Kosicki, „*Programma popisu uczniów Instytutu Technicznego Krakowskiego*”, Kraków, Drukarnia Uniwersytecka (1841)